

ONA TILI MASHG'ULOTLARIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN
FOYDALANISHNING MUAMMO VA ISTIQBOLLARI

Bozorova Mohira Ahrorovna

BDTI akademik litseyi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15052702>

Annotatsiya. Ushbu maqolada filologik ta'limni o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish metodikasi haqida fikr-mulohaza bildirilgan.

Kalit so'zlar: til, zamonaviy axborot, pedagogik texnologiyalar, moddiy olam, aqliy hujum, bumerang, blits-so'rov, klaster, keys-stadi, germenektiv suhbat.

Аннотация. В статье дается обратная связь по методике использования инновационных технологий в преподавании филологического образования.

Ключевые слова: язык, современная информация, педагогические технологии, материальный мир, мозговой штурм, бумеранг, блиц-опрос, кластер, кейс-стади, герменевтическая беседа.

Abstract. This article provides feedback on the methodology of using innovative technologies in teaching philological education.

Keywords: language, modern information, pedagogical technologies, material world, brainstorming, boomerang, blitz-survey, cluster, case study, hermeneutic conversation.

Ma'lumki, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga hissa qo'shadigan malakali mutaxassis kadrlar tayyorlash bevosita ta'lim tizimining rivojiga bog'liq bo'lib, bu borada mustaqil fikrlaydigan, ijodkor, tadbirkor, tashabbuskor shaxsni voyaga yetkazish bugungi kunda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Bu vazifalar respublikamiz Prezidentining qator farmon va qarorlarida o'z aksini topgan.

Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida zamonaviy bilim va yangicha yondashuvlarga ehtiyoj mavjud. Shu bois, ta'lim sifatini oshirishda o'quv jarayonini davr talablariga mos holda tashkil etish, davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlarini takomillashtirish, yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish, zamonaviy innovation pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish, mavjud muammolarni bartaraf qilish ertangi istiqboldagi yutuqlarimiz kafolatidir.

Akademik litseyda ona tili ta'limi jarayonida o'quvchining so'z boyligini oshirish, ularda so'zlarning ma'no nozikliklari, farq va o'xshashliklarini his qilish va anglab yetish, bexato talaffuz qilish va yozish, so'zlarni bog'lab gap, gaplardan esa matnlar tuza olish, birikmalardagi ma'noviy

va grammatik, matnlardagi mantiqiy xatoliklarni topish va tuzatish, bir fikrni turli vositalar bilan ifodalash, uzilgan fikrning davomini tiklash kabi qator mantiqiy operatsiyalarni bajarish, nutq vaziyatini to'g'ri baholash va til imkoniyatlaridan unga mos ravishda foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish va malakasini o'stirish zarur.

Shuningdek, o'quvchiga mana shu vazifalar uchun zarur bo'lgan muhim fonetik, leksik va grammatik qoidalarnigina berish, fikrni ifodalash va anglashning turli mexanizm va usullarini, ularni turli nutq sharoitiga mos ravishda qo'llash yo'llarini tavsiya etish, bunga asoslangan mashq va topshiriqlar tizimini ishlab chiqish, voizlik mashg'ulotlariga e'tibor ustuvor vazifa sanalib, uncha chuqurlashtirilmagan lingvistik bilimlar ana shu vazifalar "soyasi"da bo'lmog'i, o'quvchining aqliy faoliyati zinhor lingvistik qoidalar va til qurilishiga doir bilimlar bilan band qilib qo'yilmasligi shart.

Zero, ona tili mashg'ulotlarida pedagogik texnologiyalardan foydalanishga katta ehtiyoj seziladi va shu o'rinda muammolar ham ko'zga tashlanadi. Bular quyidagilar:

birinchidan, ona tilidan davlat ta'lim standartlari asosidagi o'quv dasturida belgilangan bilimlarni to'la egallash ko'nikma, malakalarini hosil qilish o'quvchi tomonidan o'n xil uzviy ketma-ketlikdagi faoliyatni bajarish (kuzatish, izlanish-o'ylash, alohidalikni sharhlash, qiyoslash, umumiylikni aniqlash, farqlarni topish, tasnif qilish, aloqadorlikni aniqlash, qo'llash)ni talab etadi.

Aksariyat hollarda ona tili mashg'ulotlarida shu o'n turdagi faoliyatning faqat til qurilishini o'rganishga tatbiq qilinayotganligi achinarli hol;

ikkinchidan, ona tili darsliklarida til qurilishiga doir atamalarning dars mavzusi sifatida berilishi, har bir darslikda 200dan ortiq qoida va "Bilib oling", "Esda tuting"larning o'zi ham ona tili darslarining tilni emas, tilshunoslik asoslarini o'rgatishga yo'naltirilganligini ko'rsatadi. Dars jarayonida faqat darsliklardan foydalanish esa, tabiiyki, ijodiy tafakkur sohibini emas, bilimdon shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Demak, o'qituvchi dars jarayonida dastur-u darsliklarda berilgan mavzularga hamohang, ammo ularni takrorlamaydigan, ona tili ta'limining bosh maqsadini voqelantirishga xizmat qiladigan o'quv topshiriqlari tizimidan foydalanmog'i zarur; uchinchidan, ona tili darslari jarayonida dastur-u darsliklarda berilgan mavzularga hamohang, ammo ularni takrorlamaydigan, ona tili ta'limining bosh maqsadini voqelantirishga xizmat qiladigan o'quv topshiriqlari tizimidan foydalanish esa yetarli darajadagi "Axborot banki"ni talab etadi. Agar hozirgi dunyo elektronlashgan, kompyuterlashgan, internetlashganligini nazarda tutsak, maktablarda o'quvchilar foydalanishi uchun ajratilgan yuzlab kompyuterlar (ko'pchilik maktablarda, afsuski, kompyuter xonalaridan faqat informatika darslaridagina foydalanilmoqda) xotirasiga maktab o'quvchilariga

mo'ljallangan qomuslar, lug'atlar, turli ma'lumotnomalar to'la kiritilgan bo'lishi, dars jarayonida qo'llanilayotgan ilg'or texnologiyalar, rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimida bo'lgani kabi ana shu "Axborot banklari"dan foydalanishni taqozo etishi zarur. Masalan, 5-sinfda "Shakldosh so'zlar" mavzusi o'tiladi. Darslik da o'quvchi uchun deyarli ma'lum bo'lgan (uch, son, tut, olma, o't kabi) shakldosh so'zlar berilgan.

O'qituvchi tomonidan o'quvchiga dars jarayonida taqdim etilayotgan darslikdagiga monand, ammo darslikdagi mashqlarni aynan takrorlamaydigan o'quv topshiriqlari tarkibida o'quvchi uchun ilgari ma'lum bo'lmagan shakldoshlar (chunonchi, shayton I [arabcha diniy so'z; ot] – afsonalarga ko'ra, olloh tomonidan la'natlangan maxluq, iblis; shayton II [arabcha so'z; ot] –sathning tekisligini o'lchashda ishlatiladigan asbob; shayton III [arabcha so'z; sifat]–ustomon, sho'xchan, quv) kiritiladi.

Xo'sh, o'quvchi berilganlar (shayton I ning ma'nosini deyarli biladi, ammo shayton II va shayton III)ning lug'aviy ma'nosini qayerdan izlaydi? Albatta, lug'atdan. Ammo biz yuqorida sanab o'tgan maktab o'quv lug'atlari keng ommalashtirilmagan, to'g'rirog'i, respublikamiz miqyosida har bir o'quvchining qo'liga yetib borgan yo'q. Agar yetib borgan taqdirda ham o'quv topshiriqlari yechimini kitobdan axtarish o'quvchining ancha vaqtini oladi. (O'quvchilarning til sezgirligi hamma vaqt ham biz kutgan darajada bo'lavermasligini hisobga olsak, sinf o'quvchilari butun boshli dars jarayonida bitta yoki ikkita o'quv topshirig'ini bajarishga ulguradilar, xolos.) Bu esa ona tili mashg'ulotlari uchun belgilangan DTSlariga deyarli mos kelmaydi. Hozirgi tezkor zamonda o'quvchi bu kabi topshiriqlarni kompyuterga maxsus dastur asosida kiritilgano'quv lug'atlari (maktab o'quv lug'atlari internet tizimida mavjud)dan foydalanib bir necha soniyalardayoq bajara olish ko'nikma va malakalariga ega bo'lishi zarur. Buning uchun o'quvchi kompyuterda muayyan funksiyalarni bajarishni bilishi zarur; to'rtinchidan, o'rta umumta'lim maktablari o'qituvchilari, jumladan, ona tili o'quv predmeti o'qituvchilari mutlaqo kompyuter texnologiyalaridan foydalanishmayapti, degan fikrdan ancha yiroqdamiz. Ular kompyuter texnologiyalaridan foydalanishyapti. Ammo qay darajada? Odatda, o'qituvchilarimiz mavzuga oid qoidalarni, rasmi topshiriqlarni, mashqlarni, o'quv topshiriqlari shartini slaydlarda aks ettirib, videoproektor orqali monitorga chiqarishadi. (Buni muallimlik amaliyoti davrida muntazam kuzatdik.) Bola rasm asosida matn tuzishi, mashqni bajarishi (masalan, nuqtalar o'rnini to'ldirishi, gap bo'laklarini o'z o'rniga qo'yib gap tuzishi, gap tarkibidagi so'zlarni ma'nodoshlari bilan almashtirishi va h.), o'quv topshiriqlarida belgilangan muammoni hal etishi mumkin. Keyingi slaydlarda berilgan topshiriqlarning yechimi aks etyapti va o'quvchi o'z-o'zini tekshiryapti. Xo'sh, bu usul qanday samara beradi?

An'anaviy darsliklarda, odatda, mavzu, mavzuga oid nazariy ma'lumot, mashqlar, mashqlarni bajarish namunasi berilardi. Biz yuqorida aytib o'tganlarimiz shu darsliklarning har bir dars mashg'uloti uchun mo'ljallangan, takomillashgan alohida ko'rinishi emasmi? Uning qaysi jihati o'quvchida ijodiy tafakkurni shakllantiradi va rivojlantiradi?!

Axborot asrida yashayapmiz. Bu davr bolalariga maktab o'qituvchisi ibtido holatda dars o'ta olmasligi har qadamda sezilyapti. Ona tili mashg'ulotlari davomida slaydda 4-5ta rasm-u o'quv topshirig'ining shartini ko'rsatish kompyuter texnologiyalaridan shunchaki shakl sifatida foydalanish, xolos. Bu ona tili ta'limi maqsadida belgilangan samarani berishi dushvor. Demak, o'quvchi kompyuter texnologiyalaridan zarur ma'lumotni o'zi izlab topishi, uni tahlil etishi va qo'llay olishi zarur; beshinchidan, Ona tili ta'limi maqsadi mazmunni, mazmun esa ta'lim usulini, ta'lim usuli ilg'or pedagogik texnologiyani, ilg'or pedagogik texnologiya esa axborot bankini taqozo etmoqda.

Demak, XXI –axborot asrida ona tili ta'limi oldida turgan asosiy vazifa ona tili darslarida o'quvchilar foydalanishi uchun – ingliz, rus maktabxonlari uchun bo'lganidek–ijodiy tafakkur aslahaxonasi– axborot banklarini tuzish va undan keng foydalanishni yo'lga qo'yishdir.

Xullas, ona tili mashg'ulotlarida foydalaniladigan ilg'or pedagogik texnologiyalarning har bir qirradi ona tili ta'limining bosh maqsadi ro'yobiga xizmat qilishi kerak. Ona tili mashg'ulotlarida foydalaniladigan ilg'or pedagogik texnologiyalar axborot banklari bo'lishini va ulardan optimal foydalanishni taqozo etayotganligini aytib o'tdik.

Demak, o'qituvchilarimiz kimningdir bu ishni uddalab berishini kutishlari mutlaqo to'g'ri emas. Har bir o'qituvchi, ona tili ta'limi bilan aloqador har bir mutasaddi ona tilidan o'quvchi uchun zarur axborot banklari tizimini boyitishga o'z ulushini qo'shmog'i zarur. Vaholanki, ona tili mashg'ulotlarida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning istiqboli ham shu zarurat bilan bog'liq.

REFERENCES

1. Мирханова, Г. (2024). СИНОНИМ СЎЗЛАР ЎҚУВ ЛУҒАТИ. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 3(1), 76-80.
2. Мирханова, Г. (2022). СИНОНИМ СЎЗЛАР ЎҚУВ ЛУҒАТИНИНГ УМУМИЙ ТУЗИЛИШИ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 1(2), 172-178.
3. Rustamovna, M. G. (2020). Rus tilshunosligida sinonim sozlar oquv lugatlarining tadrijiy rivojlanishi. *Oriental Art and Culture*, (III), 326-329.

4. Rustamovna, M. G. (2024). Linguistic Form of Terms in Explanatory Dictionaries of the Uzbek Language. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(6), 589-591.
5. Mirxanova, G. (2021). Sinonim so'zlar o'quv lug'atining megaqurilishi: Sinonim so'zlar o'quv lug'atining megaqurilishi. *Buxoro davlat pedagogika instituti jurnali*, 1(1).
6. Mirxanova, G. R. (2022). Stages of Enhancement of Synonym Dictionaries. *International Journal of World Languages*, 2(1).
7. Rustamovna, M. G. (2023). Presenting synonyms in the explanatory dictionaries of the Uzbek language.
8. Mirxanova, G. R. (2021). EMERGENCE AND STAGE OF DEVELOPMENT OF FIRST SYNONYM DICTIONARIES. *Scientific reports of Bukhara State University*, 5(2), 96-105.
9. Mirxanova, G. R. (2023). SYNTACTIC ANALYSIS OF WORKS OF ART IN ELEMENTARY SCHOOL TEXTBOOKS: METHODS AND APPLICATIONS.
10. Мирханова, Г. Р., & Сафарова, О. М. (2019). УЧЕБНЫЕ СЛОВАРИ–СРЕДСТВО ОБУЧЕНИЯ УЗБЕКСКОМУ ЯЗЫКУ. *Вестник магистратуры*, (6-5), 41.
11. Rustamovna, M. G. Presenting synonyms in the explanatory dictionaries of the Uzbek.
12. Rustamovna, M. G. EMERGENCE AND STAGE OF DEVELOPMENT OF FIRST SYNONYM DICTIONARIES. *EMERGENCE*, 5, 24-2021.
13. DICTIONARIES, S. a teacher of the faculty of Primary education, BSU. *SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY*, 96.
14. Rustamovna, M. G. (2020). THE IMPORTANCE OF LEXICOGRAPHY IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATION. В научный сборник вошли научные работы, посвященные широкому кругу современных проблем науки и образования, вопросов образовательных технологий 2020.-436 с., 165.
15. Eshqulova, G., Musurmonova, M., & Axmedova, D. B. (2022). Boshlang 'ich sinf ona tili darslarida nutqiy ko 'nikmalarni rivojlantiruvchi o 'quv topshiriqlarini ishlab chiqishning ilmiy-metodik asoslari. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 1(1A), 72-75.
16. Axmedova, D. (2023, May). О 'ZBEK TILI KORPUSLARI SEMANTIK KENGAYTMASIDA "BOSH" LEKSEMASINING SEMANTIK IZOHLARIDAN FOYDALANISH XUSUSIDA. In «УЗБЕКСКИЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ЗДАНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ И ПРАКТИЧЕСКОЕ СОЗДАНИЕ ВОПРОСЫ" Международная научно-практическая конференция (Vol. 2, No. 2).

17. Axmedova, D., & Eshqulova, G. (2022, June). TIL BIRLIKLARINI SEMANTIK TEGGLASHDA SEMEMA MASALASI. In «УЗБЕКСКИЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ЗДАНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ И ПРАКТИЧЕСКОЕ СОЗДАНИЕ ВОПРОСЫ" Международная научно-практическая конференция (Vol. 1, No. 1).
18. Qizi, Y. B. A., Qizi, Y. H. A., & Axmedova, D. B. (2022). 2-SINF "ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI" DARSLARIDA O'QUVCHILARNING LINGVISTIK KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 1(15), 51-56.
19. Qizi, S. M. A., & Axmedova, D. B. (2022). BOSHLANG 'ICH SINF O'QUVCHILARINING BILIM EGALLASHGA DOIR QARASHLARINI SHAKLLANTIRISHDA DIDAKTIK ASARLARINING O'RNI. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 1(1A), 43-46.
20. Axmedova, D. (2021). СЕМАНТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА СИСТЕМА И МОДЕЛЬ. *COMPUTER LINGUISTICS: PROBLEMS, SOLUTIONS, PROSPECTS*, 1(1).
21. Ахмедова, Д. (2020). Семантик разметка тизимида тег гуруҳлари. *Oriental Art and Culture*, (III), 440-444.
22. Akhmedova, D. B. (2020). SET OF SEMANTIC TAGS FOR UZBEK LANGUAGE UNITS: CONSTANTS AND OPERATOR CLASSIFIER. *Theoretical & Applied Science*, (2), 177-179.
23. Bahodirovna, D. A. (2020). SEMANTIC TAG CATEGORY IN CORPUS LINGUISTICS: EXPERIENCE AND ANALYSIS. *Scientific reports of Bukhara State University*, 4(1), 152-160.
24. Bahodirovna, A. D., & Khamidjanovna, A. F. IDEOLOGICAL AND ARTISTIC ASPECTS OF SAHBO LYRICAL HERITAGE. *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.*, 235.